

УДК 811.112.2 : 81'276.3

О. В. Поздняков – кандидат філологічних наук, асистент кафедри іноземних мов і країнознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Семантичні деривати в німецькому молодіжному слензі: квантитативна характеристика

*Роботу виконано на кафедрі іноземних мов
і країнознавства ПНУ ім. В. Стефаника*

У статті досліджено семантичну деривацію, яка є одним із шляхів утворення молодіжної лексики. На основі аналізу лексикографічних джерел автор визначає кількісні особливості різних видів зміни значення та встановлює їх причини.

Ключові слова: молодіжний сленг, семантична деривація, розширення значення, звуження значення, метафора, метонімія.

Поздняков А. В. Семантические дериваты в немецком молодежном сленге: квантитативная характеристика. В статье исследовано семантическую деривацию, которая является одним из путей образования молодежной лексики. На основе анализа лексикографических источников автор определяет количественные особенности разных видов изменения значения и устанавливает их причины.

Ключевые слова: молодежный сленг, семантическая деривация, расширение значения, сужение значения, метафора, метонимия.

Pozdnyakov O. V. Semantic Derivatives in the German Youth Slang: Quantitative Description. The article deals with the investigation of semantic derivation, which is one of the ways of forming the youth vocabulary. The author analyses lexicographic sources, estimates quantitative features of different types of the semantic change and determines their reasons.

Key words: youth slang, semantic derivation, widening of meaning, narrowing of meaning, metaphor, metonymy.

Постановка наукової проблеми та її значення. Лексика молодіжного сленгу є важливою складовою частиною загальної системи сучасної німецької мови, а також джерелом збагачення стандартизованого вокабуляру. Через часте вживання в інтернеті, пресі, побутових ситуаціях сленгізми завдяки своїй яскравій експресивній забарвленості швидко набувають поширення поза межами молодіжного спілкування. Це зумовлює **актуальність** здійсненого дослідження.

Однак, значна частина молодіжної лексики утворена шляхом зміни значень стандартизованих мовних одиниць. На семантичну деривацію як продуктивний спосіб утворення сленгізмів вказують у своїх працях багато науковців, зокрема Г. Еманн [9], Г. Генне [10], П. Шлобінські [15; 16], Й. Рункель, Т. Сівер [13], О. С. Христенко [5] та ін.

Аналіз останніх досліджень із проблеми. Аналіз попередніх досліджень засвідчив, що для цієї частини лексики характерна зміна значення твірної основи порівняно з її семантикою в літературній німецькій та іноземних мовах [5, 95]. З цієї точки зору, майже весь молодіжний вокабуляр можна віднести до семантичних дериватів. Однак у нашому дослідженні вважаємо такими лише ті лексеми, зміни значення твірних основ яких не супроводжуються іншими словотвірними процесами (компози-тоутворенням, афіксацією, аббревіацією тощо). Отже, як семантичні деривати ми розглядаємо одиниці літературної німецької мови, що увійшли до складу сленгізмів без будь-яких структурних змін.

Формулювання мети та завдань статті. Мета дослідження – квантитативна характеристика семантичної деривації як одного зі способів утворення молодіжної лексики. До завдань дослідження належать: поділ утворених у результаті зміни значення сленгізмів за обраною класифікацією, аналіз різних видів семантичної деривації та з'ясування причин продуктивності кожного з них.

Для досягнення мети дослідження та вирішення зазначених вище завдань використано низку загальнонаукових та лінгвістичних **методів**: індуктивний – для опрацювання словників молодіжного сленгу, описовий – для характеристики процесів зміни значення в утворенні досліджуваної лексики, кількісні підрахунки – для встановлення чисельності виокремлених груп сленгізмів, лексикографічний аналіз словникових дефініцій – для виявлення семантичних змін стандартизованих лексем при входженні до складу молодіжних, аналізу та синтезу – для з'ясування причин продуктивності окремих видів семантичної деривації.

Матеріалом нашого дослідження є 280 лексичних одиниць трьох частин мови (іменники, дієслова та прикметники), відібрані в результаті опрацювання сучасних спеціалізованих словників молодіжного сленгу. Для встановлення семантичних змін цих лексем порівняно зі стандартизованими нами використано словники “Duden – Das große Wörterbuch der deutschen Sprache”, а також “Duden-Oxford – Großwörterbuch Deutsch-Englisch-Deutsch” (з огляду на значну чисельність у молодіжному вокабулярі запозичень з англійської мови).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Значення слова та його зміна як один із способів збагачення лексики є предметом досліджень багатьох учених [3; 4; 6; 7; 8 11; 14; 17, ін.]. За Д. Буссе, немає чітко визначеної теорії зміни значення, та кожен дослідник вибірково вивчає частини цього феномену [7, 1310]. Г. Кронассер називає 10 принципів класифікації зміни значення [11, 78]. Для аналізу процесів семантичної деривації обрано найбільш придатний, на нашу думку, популярний у сучасній германістиці логічний принцип класифікації, згідно з яким виокремлюють розширення та звуження значення, а також перенесення найменування, котрі, в свою чергу, поділяються на метафоричні та метонімічні [2, 39; 12].

Семантична деривація через розширення або звуження значення використовується для утворення молодіжної лексики досить рідко. Ми зафіксували лише 34 таких сленгізми – 12,14 % одиниць, утворених способом семантичної деривації. З цих слів 31 є результатами розширення значення і лише 3 – результатами його звуження.

Розширення значення характерне для молодіжної лексики різної тематики (*Häuptling (Anführer eines Stammes bei Naturvölkern)* – “Boss, Chef”; *zinken – (Spielkarten außen so markieren, daß man sie erkennen kann)* – “1.betrügen; 2.jemanden an der Nase herumführen”).

Семантична деривація способом розширення значення використовується під час утворення сленгізмів усіх проаналізованих частин мови:

а) іменників (15 одиниць – 48,39 %) (*Kutte (1.langes, weites Gewand mit Kapuze, das besonders Mönche tragen; 2.Anorak (mit Kapuze), der bis zu den Knien reicht und besonders bei schlechtem Wetter getragen wird)* – “Jacke, Kleid”; *Panik (Angst, die so stark ist, daß man nicht mehr denken kann und meist nur noch davonlaufen will)* – “Verwirrung, Ärger, Aufregung, Streß, Hektik”);

б) дієслів (9 одиниць – 29,03 %) (*zocken (um Geld Karten, Würfelspiele spielen)* – “spielen”; *hämmern (mit dem Hammer mehrere Male schlagen)* – “hart arbeiten”).

в) прикметників (7 одиниць – 22,58 %) (*gediegen (von besonders guter Qualität)* – “in Ordnung, gut, recht so”; *böse (1. moralisch schlecht; verwerflich; 2. schlecht, schlimm, übel)* – “gut”).

Зафіксовано лише три випадки семантичної деривації в результаті звуження значення (*genehm (jemandem willkommen, angenehm)* – “erfreulich”; *Kanne (Gefäß mit einem Henkel und einem Schnabel)* – “Farbdose für Graffiti-Sprayers”; *zotteln (langsam gehen)* – “gemütlich gehen, sich gemächlich fortbewegen”).

Як бачимо, утворення молодіжних слів способом розширення та звуження значень літературних лексичних одиниць є малопродуктивним. На нашу думку, такі результати здійсненого дослідження зумовлені певними причинами, по-перше, історичністю процесів розширення та звуження значення, які відбуваються протягом значних відрізків еволюції словникового складу певної мови. Вторинність досліджуваного нами лінгвістичного явища порівняно з літературною німецькою мовою, на основі якої і є можливою реалізація специфічної молодіжної лексики, визначає непопулярність змін обсягу значень літературних слів, оскільки останні, у свою чергу, позначають загальні поняття без врахування соціально-вікових обмежень;

по-друге, прагненням до оригінальності та, як наслідок, відмовою від літературних мовних зразків і за значенням, і за формою. Тому для літературних лексичних одиниць, які входять до словникового запасу молоді, характерним є семантичне переосмислення способом перенесення значення, а не зміна його обсягу. Причину ж домінування процесу розширення значення над звуженням вбачаємо у схильності представників досліджуваної соціально-вікової групи до абстрагування.

Перенесення найменування на основі подібності між особами, речами та явищами (метафора) є продуктивним способом утворення сленгізмів – 235 слів, що становить 83,93 % одиниць – результатів семантичної деривації.

У проаналізованому матеріалі ми виявили обмежену кількість видів метафоричних перенесень найменування. Таким чином, молодь використовує у процесі утворення свого лексичного запасу

лише ті метафори, які задовольняють відповідні психологічно та соціально детерміновані потреби. Адже справжня причина метафоризації породжується, за В. В. Левицьким, виконанням мовою не лише функції вираження думки, а й функції вираження почуттів [1, 296]. Утворені лексеми можуть виражати іронічне ставлення до предмета найменування та вживаються як демонстрація групової належності, з одного боку, та відмежування від не-членів групи – з іншого. Водночас такі семантичні зміни визначаються пропагованими засобами масової інформації субкультурними тенденціями.

Найбільше серед метафор – іменників (142 одиниці – 60,42 % їх загальної кількості), яким значно поступаються за чисельністю дієслова (57 одиниць – 24,26 %) і прикметники (36 одиниць – 15,32 %).

Для номінативних процесів у досліджуваній лексиці характерні такі види метафоричних перенесень найменування (табл. 1):

1) на основі подібності внутрішньої ознаки (51 одиниця – 21,70 %) (*Ofen* – “1. Motorrad; 2. Mädchen; 3. Angst”; *Pfosten* – “dumme Person”);

2) перехід від зовнішнього до внутрішнього (51 одиниця – 21,70 %) (*löffeln* – “etwas verstehen, begreifen, (geistig) in sich nehmen”; *riffeln* – “etwas begreifen, verstehen”);

3) перехід від конкретного до абстрактного (40 одиниць – 17,02 %) (*Müll* – “Quatsch, Unsinn”; *dick* – “sehr gut”);

Таблиця 1

Види метафоричних перенесень найменування в молодіжній лексиці

Види метафоричного перенесення найменування	В одиницях	У відсотках
Подібність внутрішньої ознаки	51	21,70
Перехід від зовнішнього до внутрішнього	51	21,70
Перехід від конкретного до абстрактного	40	17,02
Подібність за функцією	36	15,32
Подібність за формою	30	12,77
Опредмечування	19	8,09
Подібність зовнішньої ознаки	8	3,40
Всього	235	100

4) на основі подібності за функцією (36 одиниць – 15,32 %) (*Dachpappe* – “Mütze, Kopfbedeckung, Basketballkappe”; *Schlitten* – “schnelles Auto, flotter Wagen”);

5) на основі подібності за формою (30 одиниць – 12,77 % загальної кількості метафор) (*Flossen* – “1. Arme, Hände; 2. Beine, Füße”; *Tomate* – “Kopf”);

6) опредмечування (19 одиниць – 8,09 %) (*Tulpe* – “Tolpatsch, ungeschickter Mensch”; *Schnitzel* – “sehr gut aussehender Junge”);

7) на основі подібності зовнішньої ознаки (8 одиниць – 3,40 %) (*Suppe* – “Blähung”; *Igel* – “1. Person mit Bürstenhaarschnitt; 2. Person mit “Stacheln” auf den Zähnen”).

За структурою серед сленгізмів, утворених від літературних лексем метафоричним перенесенням найменуванням, можна виокремити:

а) симплекси (82 одиниці – 34,89 % загальної кількості метафор) (*Ast* – “Arm”; *Rübe* – “1. Kopf; 2. Nase; 3. männliches Geschlechtsteil”);

б) деривати (126 одиниць – 53,62 %) (*heftig* – “super”; *rudeln* – “Gruppensex haben”);

в) композити (27 одиниць – 11,49 %) (*Sonnenschirm* – “Baseballkappe”; *Korallenriff* – “Pickelgesicht”).

Причинами незначної кількості метафоризованих композитів є:

1) проблематичність перенесення найменування складного слова із цілковитим збереженням морфологічної структури відповідно до мети його використання у межах тематично визначених сфер молодіжної комунікації;

2) прагнення творчості, яке реалізується на рівні словоскладання в утворенні нових композитів паралельно із метафоризацією їх компонентів або усього комплексу, та, як наслідок, відмові в цьому випадку від готових стандартизованих зразків.

Значно меншу роль у номінативних процесах молодіжної лексики відіграють метонімічні перенесення найменування – 11 сленгізмів (3,93 % одиниць, утворених способом семантичної деривації).

Найпоширенішим видом метонімії є синекдоха, а саме перенесення значення з частини на ціле – 5 одиниць (*Bratze* – “*unattraktives Mädchen*”; *Hecke* – “*Mann mit dichtem Bart*”).

Перенесення значення з предмета одягу на особу, яка його носить, зафіксовано в 4-х словах (*Anzug* – “*Anwalt*”; *Bluse* – “*junges Mädchen*”).

По одному сленгізму утворено внаслідок перенесення значення з предмета одягу на частину тіла (*Kappe* – “*Kopf*”) та з матеріалу на виріб (*Blech* – “*Geld*”).

Висновки. Таким чином, метафора та метонімія є продуктивними якісними способами поповнення вокабуляру молоді, оскільки вони реалізують можливість використання лексичних одиниць літературної мови в новому значенні без допомоги словотвірних морфем. Унаслідок переосмислення семантики загальновживані слова набувають нового комунікативного потенціалу. Крім того, метафоричні та метонімічні перенесення значення є демонстрацією взаємодії молодіжного сленгу та літературної німецької мови.

Перевагу метафоричних перенесень найменування над метонімічними пояснюємо тим, що, перше, метафора є більш придатною для задоволення прагнення молоді виразити суб'єктивне ставлення до порівнюваної особи, речі чи явища. По-друге, перенесення найменування на основі подібності створює кращі передумови для реалізації креативності, схильності до експериментування з мовним матеріалом, і не обмежується наявністю просторових, часових, речових чи каузальних зв'язків.

Перспективи подальших досліджень. Одним із перспективних напрямів вважаємо дослідження специфіки використання лексикографічно зафіксованих сленгізмів-семантичних дериватів у різних видах текстів.

Література

1. Левицкий В. В. Семасиология / В. В. Левицкий. – Винница : Нова книга, 2006. – 512 с.
2. Солодилова И. А. Лексикология немецкого языка : учеб. пособие для студентов III курса / И. А. Солодилова. – Оренбург : ГОУ ОГУ, 2004. – 114 с.
3. Телия В. Н. Метафора как модель смыслопроизводства и ее экспрессивно-оценочная функция / В. Н. Телия. Метафора в языке и тексте. – М. : Наука, 1988. – С. 26–52.
4. Уфимцева А. А. Слово в лексико-семантической системе языка / А. А. Уфимцева. – М. : Наука, 1968. – 272 с.
5. Христенко О. С. Німецький молодіжний сленг: лінгвокогнітивний та соціолінгвістичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Оксана Сергіївна Христенко. – К., 2009. – 323 с.
6. Augst G. Zur Ontogenese des Metaphernerwerbs – eine empirische Pilotstudie / G. Augst // *Spracherwerb von 6 bis 16. Linguistische, psychologische, soziologische Grundlagen.* – Düsseldorf : Schwann, 1978. – S. 220–232.
7. Busse D. Etymologie und Wortgeschichte II : semantischer Wandel in traditioneller Sicht / D. Busse // D. A. Cruse, F. Hundsnurscher, M. Job, P.R. Lutzeier. *Lexikologie. Ein internationales Handbuch zur Natur und Struktur von Wörtern und Wortschatzen. (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft).* – Berlin ; New York : de Gruyter, 2005. – Halbbd. 2. – S. 1306–1324.
8. Busse D. Historische Semantik / D. Busse. – Stuttgart : Klett-Cotta, 1987. – 334 S.
9. Ehmann H. Was geht! [1. Aufl.] / H. Ehmann Endgeil – Das voll korrekte Lexikon der Jugendsprache. – München : C.H.Beck, 2005. – S. 7–14.
10. Henne H. Jugend und ihre Sprache : Darstellung, Materialien, Kritik / H. Henne. – Berlin ; New York : de Gruyter, 1986. – 202 S.
11. Kronasser H. Handbuch der Semasiologie. Kurze Einführung in die Geschichte, Problematik und Terminologie der Bedeutungslehre / H. Kronasser. – Heidelberg : Carl Winter Universitätsverlag, 1952. – 204 S.
12. Rehbock H. Bedeutungswandel [Електронний ресурс] / H. Rehbock // *Metzler-Lexikon Sprache* / hrsg. von H. Glück. – [veränd. Neuaufl.]. – Berlin : Directmedia Publ., 2000. – 1 CD-ROM. – (Digitale Bibliothek ; 34). – ISBN 3-89853-134-1. – s. v.
13. Runkehl J. Kids and Comics. Empirische Untersuchungen zur Comic- und Jugendsprache / J. Runkehl, T. Siever // *Seminar für Deutsche Literatur und Sprache.* – Hannover, 1997. – 80 S.
14. Schippan Th. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache [2. Aufl.] / Th. Schippan. – Tübingen : Niemeyer, 2002. – 306 S.
15. Schlobinski P. Jugendliche und “ihre” Sprache : Sprachregister, Jugendkulturen und Wertesysteme; empirische Studien / P. Schlobinski, H.-Ch. Heinz. – Opladen : Westdeutscher Verlag, 1998. – 236 S.

16. Schlobinski P. Jugendsprache. Fiktion und Wirklichkeit / P. Schlobinski, G. Kohl, J. Ludewigt. – Opladen : Westdeutscher Verlag, 1993. – 223 S.
17. Ullmann S. Grundzüge der Semantik. Die Bedeutung in sprachwissenschaftlicher Sicht / S. Ullmann. – Berlin : de Gruyter, 1967. – 347 S.

Лексикографічні джерела

1. Михайлова Н. Молодежный язык Германии [Электронный ресурс] / Н. Михайлова, Д. Кипнис, А. Кипнис. – Режим доступа : http://www.imwerden.de/pdf/deutsche_jugendsprache.pdf.
2. Agropedia – moderne Jugendsprache [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://planetagro.de/~agro/viewpage.php?page_id=7.
3. Die Geheimnisse der Jugendsprache [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bruhaha.de/jugendsprache.html>.
4. Duden – Das große Wörterbuch der deutschen Sprache (10 Bände) [Электронный ресурс]. – Mannheim: Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus, 2005. – Системні вимоги : Windows 98 / Me / 2000 / XP; PC-Bibliothek v400.
5. Duden-Oxford – Großwörterbuch Deutsch-Englisch-Deutsch [Электронный ресурс]. – v300.
6. Ehmann H. Voll konkret : das neuste Lexikon der Jugendsprache [3. Aufl.] / H. Ehmann. – München : C.H.Beck, 2001. – 159 S.
7. Ehmann H. Endgeil – Das voll korrekte Lexikon der Jugendsprache [1. Aufl.] / H. Ehmann. – München : C.H.Beck, 2005. – 178 S.
8. Heinemann M. Kleines Wörterbuch der Jugendsprache. Wörter-Wendungen-Texte / M. Heinemann. – Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1989. – 122 S.
9. Horx M. Trendwörter von Acid bis Zippies : Lexikon / M. Horx. – Düsseldorf ; Wien ; New York ; Moskau : Econ, 1996. – 249 S.
10. Jugendsprache oder bis zum Anschlag zugetextet [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.klartextsatire.de/kultur/sprache/jugendsprache.htm>.
11. Lexikon der Jugendsprache [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.behrenfamilie.de/Sprueche/lexicon.htm>.
12. Lexikon der Jugendsprache [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.macbor.user.icpnet.pl/di/-lexikon.htm>.
13. PONS Wörterbuch der Jugendsprache 2003. – Stuttgart : Klett, 2003. – 128 S.
14. PONS Wörterbuch der Jugendsprache 2005. – Stuttgart : Klett, 2005. – 128 S.
15. PONS Wörterbuch der Jugendsprache 2006. – Stuttgart : Klett, 2005. – 124 S.
16. PONS Wörterbuch der Jugendsprache 2007. – Stuttgart : Klett, 2006. – 144 S.
17. PONS Wörterbuch der Jugendsprache 2008. Sammelband seit 2001. – Stuttgart : Klett, 2008. – 288 S.
18. PONS Wörterbuch der Jugendsprache 2009. – Stuttgart : PONS GmbH, 2008. – 141 S.
19. Schaffrath M. Hä?? Jugendsprache unplugged : Deutsch, Englisch, Spanisch, Französisch, Italienisch / M. Schaffrath. – Berlin ; München ; Wien ; Zürich u. a. : Langenscheidt, 2008. – 144 S.
20. The Alternative German Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.alternative-dictionaries.net/dictionary/German>

Статтю подано до редколегії
14.04.2011 р.